

TÜBA Dosyası

Radikal, 15 Ekim 2011, Fatih Özatay

Tarihten Bilimler Akademilerinin Yapılarının Değiştirilmesi Örnekleri

Napoleon, Fransız Bilimler Akademisi'nin yapısını değiştirmek için Laplace'ın "toplumsal tercih kuramı"na ilişkin eleştiriyi kullanmış.

Türkiye Bilimler Akademisi'nin (TÜBA) yapısı değiştirildi. Bu değişiklik 27 Ağustos 2011 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan kanun hükmündeki kararname ile gerçekleştirildi. Buna göre TÜBA üyelerinin üçte biri hükümet, üçte biri de YÖK tarafından atanacak.

Bir süredir TÜBA'nın yapısında yapılan değişikliğe dair bir şeyler yazmak istiyordum. Buna gerek kalmadı. Sayın Hasan Ersel, İktisat ve Toplum dergisinin eylül sayısında (on birinci sayı), konu hakkında o kadar güzel bir yazı yazmış ki, benim sorunu daha güzel anlatacak yeni ve daha derinlemesine bir şeyler yazmam mümkün değil; vazgeçtim. Yerine, Sayın Ersel'in yazısından kısaca söz etmek istiyorum. Yazının başlığı sizi hemen yazıyı okumaya davet ediyor: "Napoleon Bonaparte Fransız Bilim Akademisi'ni Nasıl Ele Geçirmişti?"

Yöntemde incelik yok

Yazı, önce faşist İtalya'da bilimler akademisinin özerkliğinin nasıl kaldırıldığını anlatıyor. Kullanılan yöntem, tam anlamıyla "ben yaptım, oldu" biçiminde olduğu için ilginç değil; bu nedenle ne yazının başlığında faşist İtalya'daki yönteme bir gönderme var ne de yazının ağırlıklı bir kısmını oluşturuyor bu yöntem. Yöntemin -zorlarsanız- tek ilginçliği, faşist rejimin mevcut bilimler akademisine hemen dokunmaması. Başlangıçta mevcudun yanında yeni bir akademi daha kurulmuş. Ama birkaç yıl sonra eski akademi üyelerine faşist rejime bağlılık yemini yapma zorunluluğu getiriliyor ve bir süre sonra da iki akademi birleştiriliyor. Kısacası, zamana yayılarak yapılması dışında ele geçirme yönteminde bir "incelik" yok.

Napoleon'un akademiye el koyma yöntemi ise çok farklı: Akademinin 1774'ten beri kullandığı üye seçim yöntemine 1800'de itiraz ediyor. Bu itiraz 1804'te kabul ediliyor. İlginçlik, itirazın dört

yıl sonra kabul edilmesinde değil. Sayın Ersel, bu itirazın dayandığı nedenleri açıklamak için önce eski yöntemi anlatıyor.

Eski yöntem Borda tarafından geliştirilmiş. Borda, "basit çoğunluk yöntemi" kullanılarak üye seçilmesi halinde, sonucun, seçimi yapanların tercihlerini yansıtmayabileceğinden yola çıkıyor. İki den fazla aday olduğunda, en fazla oy alan adayın aslında üyelerce tercih edilen aday olmayabileceğine dikkat çekiyor. "Toplumsal tercih kuramı"nda "Borda karşıtları" olarak adlandırılan bu sonuca nasıl ulaşıldığına dair yazıda rahatlıkla anlaşılabilir bir örnek var. Borda'nın bu sorunu gidermek için önerdiği yöntem şu: Üyeler (tercih yapanlar) her adayı (her seçeneği) sıralıyorlar (birinci tercihim şu, ikincisi şu gibi). Her adaya sıralamada aldığı yere karşı gelen bir puan veriliyor. Sonra adayların toplam puanları bulunuyor ve bu puanlara göre sıralama yapılıyor.

"Borda sayımı"

Üye seçiminde "Borda sayımı" denilen bu yöntemin kullanılmasına bazı akademi üyeleri sıcak bakmamışlar. Bunlardan biri de ünlü matematikçi Laplace. Laplace, yöntemin kullanılmaya başlanmasından yirmi bir yıl sonra verdiği konferanslarda, Borda yönteminin, üyelerin tercihlerini (genelde ise toplumsal tercihleri) yansıtmada doğurabileceği sorunlara dikkat çekmiş. O da basit çoğunluk kuralının sorunları hakkında Borda ile aynı görüşleri paylaşıyor. Ancak Borda'nın yönteminin, üyelerin tercihlerini en istemedikleri adayın seçilmesini engellemek üzere çarpıtılarak vermeleri halinde, "sıradan" adayların seçilmesi ile sonuçlanabileceğini göstermiş. İşte Napoleon, Fransız Bilimler Akademisi'nin yapısını değiştirmek için Laplace'ın "toplumsal tercih kuramı"na ilişkin bu güçlü eleştiriyi kullanmış.

Bu güzel yazıdan hoşlanacaksınız; bulup okumanızı öneririm. Bu vesileyle İktisat ve Toplum dergisini bir kazanç kaygısı gütmeyen yayımlayan Efil Yayınevi'ne de teşekkür etmek isterim. Dergiye izlemenizi öneririm. ♣